

ring in negatieve zin. Bij significante verschillen tussen twee groepen ging de zwakkere groep significant meer vooruit dan de hogere en/of ging de hogere groep significant meer achteruit dan de zwakkere.

Wat de invloed van een aantal **onafhankelijke variabelen** (gegevens oudervragenlijst) betreft, werd er slechts een beperkt aantal significante verschillen gevonden tussen de gemiddelde scores bij de aanvankelijke beoordeling, tussen de gemiddelde veranderingen en tussen de gemiddelde scores bij de follow-up evaluatie. De verschillen in verandering van gemiddelde standaardscores wijzen wellicht vaak veeleer op een regressie naar het gemiddelde dan op een invloed van de onafhankelijke variabele.

Globaal gezien komen de oordelen van de kleuterleidsters in grote lijnen overeen met de testresultaten.

5 Algemeen besluit

In de inleiding van dit werk vroegen we ons af in hoever het relatieve taalniveau van kinderen op 2;6- en 3;0-jarige leeftijd kan optreden als voorspeller van de latere taalvaardigheid.

We stellen ons dus de vraag of het relatieve taalniveau behaald door kinderen bij het begin van de differentiatiefase al dan niet sterke overeenkomsten vertoont met het relatieve taalniveau aan het einde van de differentiatiefase.

In een grondige literatuuranalyse werden een 90-tal follow-up studies betrokken. Het bleek dat op de studies van Gerritsen⁴⁸, Silva^{122, 123} en Walker e.a.¹⁴⁴ na geen onderzoek werd uitgevoerd naar de voorspelbaarheid van de mondelinge taalvaardigheid aan het einde van de differentiatiefase op basis van gegevens bij het begin van de differentiatiefase.

De studies van Gerritsen⁴⁸ en Silva^{122, 123} volgden enkel taalvertraagde kinderen op. Het onderzoek van Silva^{122, 123} telde bovendien een aantal proefpersonen met een bredere problematiek. Silva constateerde dat kinderen met een globale taalvertraging op 3-jarige leeftijd een groter risico liepen op blijvende problemen dan kinderen met een opzichzelfstaande expressieve of receptieve taalvertraging. Slechts een deel van de proefpersonen uit de studie van Gerritsen⁴⁸ werd aanvankelijk op 3;0-jarige en bij follow-up op 5;0-jarige leeftijd gescreend. De aanvankelijk 3-jarige proefpersonen waren 2 jaar later positief geëvalueerd hoewel de groep gemiddeld zwak bleef.

De steekproef uit de studie van Walker e.a.¹⁴⁴ telde bij follow-up slechts 3 proefpersonen. Bovendien werd het taalniveau van de kinderen bij de aanvankelijke beoordeling op 3;0-jarige leeftijd slechts in beperkte mate geëvalueerd. Toch vonden Walker e.a.¹⁴⁴ significante correlaties tussen de "gemiddelde zinslengte" en het "aantal verschillende woorden" op 3-jarige leeftijd aan de ene kant en zowel taalbegrip als taalexpressie op 5-jarige leeftijd aan de andere kant.

Daar een analyse van de literatuur op bovenvermelde studies na geen gegevens opleverde in verband met follow-up onderzoek naar de voorspelbaarheid van de taalvaardigheid aan het einde van de differentiatiefase op basis van gegevens bij het begin van de differentiatiefase, voerden we een eigen follow-up onderzoek uit. We gebruikten hiervoor de RTOS, een instrument waarmee het ontwikkelingsniveau van de belangrijkste taalaspecten van het jonge Nederlandstalige kind ingeschat en vergeleken kan worden met dat van leeftijdgenootjes.

We stelden twee steekproeven samen, m.n. een steekproef van 2;6-jarige kinderen

die bij het follow-up onderzoek 4;6 jaar waren (n=100) en een tweede steekproef van 3;0-jarige kinderen die bij het follow-up onderzoek 5;0 jaar waren (n=114). Enkel eentalig Nederlandstalige normaal ontwikkelende kinderen werden opgenomen. Op de leeftijd na, komen beide steekproeven sterk overeen. De gegevens voor beide proefgroepen werden volledig op dezelfde wijze verzameld en verwerkt. Er werd zowel aandacht besteed aan de voorspelling van het taalniveau bij follow-up als aan de relatieve verandering die sommige proefpersonen doormaken.

De resultaten behaald op de RTOS, TB-schaal bij de aanvankelijke beoordeling blijken in hoge mate (Cohen³⁴) de resultaten op de RTOS, TB-schaal bij follow-up te kunnen voorspellen. Dat geldt voor beide steekproeven. Voor de klinische praktijk zou dit betekenen dat zwakke resultaten behaald voor taalbegrip op 2;6-respectievelijk 3;0-jarige leeftijd, niet zorgeloos mogen worden weggewuifd, zonder er verder enige aandacht aan te schenken.

Het taalproduktieniveau aan het einde van de differentiatiefase kan matig worden voorspeld (Cohen³⁴) op basis van de resultaten bij het begin van de differentiatiefase. Resultaten voor de afzonderlijke subtests woordenschat en spontane taal kunnen volgens de indeling van Cohen³⁴ eveneens matig worden voorspeld. De voorspelling van subtest taalinhoud blijkt echter moeilijker. Resultaten behaald voor taalinhoud bij de aanvankelijke beoordeling hangen ook nagenoeg niet samen met (andere) resultaten bij follow-up. Taalinhoud blijkt zodoende de enige subtest van de RTOS, die bij het begin van de differentiatiefase nog geen, of slechts weinig voorspellende waarde bezit. De verklaring ligt waarschijnlijk in het feit dat de verhalende functie op 2;6- à 3;0-jarige leeftijd blijkbaar nog onvoldoende ontwikkeld is om er een voorspellende waarde aan te kunnen hechten.

De mate waarin bepaalde aspecten bij follow-up kunnen worden voorspeld is sterk gelijkend voor beide steekproeven. Ook de voorspellende waarde van veel evaluaties bij de aanvankelijke beoordeling is voor beide steekproeven nagenoeg gelijk. Wat de voorspellende waarde betreft, kunnen we dus niet onmiddellijk stellen dat die hoger is op 3;0-jarige leeftijd dan op 2;6-jarige leeftijd.

De richtingscoëfficiënten bij de tweede steekproef liggen echter nagenoeg steeds hoger dan die bij de eerste steekproef. Dit komt wellicht doordat de spreiding van de onafhankelijke variabelen op 3;0-jarige leeftijd vaak kleiner is dan de spreiding van de onafhankelijke variabelen op 2;6-jarige leeftijd.

Om de relatieve verandering te kunnen bestuderen, werden de kinderen ingedeeld in vijf groepen van zwak tot hoog. Het grootste aantal kleuters blijft bij follow-up in dezelfde groep of verhuist naar een aangrenzende groep. Sterke relatieve

veranderingen komen slechts in beperkte mate voor. Ook hier kunnen we besluiten dat de resultaten bij de aanvankelijke beoordeling zodoende reeds met vrij grote zekerheid kunnen aangeven hoe de resultaten bij follow-up eruit zullen zien. Bij de 2;6/4;6-jarigen zijn er echter duidelijk meer kinderen die - voor bepaalde evaluaties - overgaan van de zwakste naar de hoogste groep of omgekeerd dan bij de 3;0/5;0-jarigen. In die zin kunnen de individuele resultaten op 3;0-jarige leeftijd met meer zekerheid de individuele resultaten op 5;0-jarige leeftijd voorspellen dan dat de individuele resultaten op 2;6-jarige leeftijd de individuele resultaten op 4;6-jarige leeftijd kunnen voorspellen.

Wat de wijziging van de gemiddelde standaardscores tussen de aanvankelijke beoordeling en follow-up beoordeling betreft, zien we dat hoe zwakker de groep bij de aanvankelijke beoordeling scoort, hoe groter de gemiddelde verandering in positieve zin en hoe hoger de groep bij de aanvankelijke beoordeling scoort, hoe groter de gemiddelde verandering in negatieve zin. Die gegevens relativiseren de bovenvermelde voorspellende waarde in zekere zin. Kinderen die aanvankelijk zwak scoren maken duidelijk meer kans om vooruit te gaan dan kinderen die aanvankelijk middelmatig of hoog scoren.

De resultaten uit deze studie betreffen enkel kleuters die niet in logopedische behandeling zijn geweest tussen de aanvankelijke en follow-up evaluatie. Thuis en op school werd er over het algemeen geen specifieke aandacht geschonken aan de taalproblemen(38). Hieruit kunnen we besluiten dat kinderen die bij het begin van de differentiatiefase relatief zwak presteren op vlak van taal (voornamelijk taalbegrip), zonder externe hulp slechts een beperkte kans hebben om hun achterstand in te halen. Wij weten niet of de resultaten van de aanvankelijk relatief zwakke kinderen uit onze proefgroep er bij follow-up anders zouden hebben uitgezien indien zij tussen de aanvankelijke en follow-up evaluatie wel reeds in logopedische behandeling waren geweest.

Extreme wijzigingen tussen de resultaten bij de aanvankelijke en follow-up evaluatie zijn vaak te verklaren door extern beïnvloedende factoren. Met die factoren moet dan ook rekening worden gehouden bij de beslissing of men al dan niet met logopedische behandeling of begeleiding start.

Algemeen kunnen we besluiten dat het in elk geval zin heeft reeds belang te hechten aan het taalniveau van kinderen op 2;6- à 3;0-jarige leeftijd. Zeker het receptieve taalniveau bij het begin van de differentiatiefase kan reeds sterk richtinggevend zijn voor zowel het receptieve als het algemene taalniveau aan het einde van de differentiatiefase.

Kinderen die relatief zwak scoren op de RTOS, TB-schaal op 2;6- à 3;0-jarige leeftijd zouden in elk geval van dichtbij moeten worden gevolgd. Aan de ouders zouden zinvolle adviezen moeten worden gegeven in verband met taalaanbod en taalstimulatie. Of men op zulke jonge leeftijd reeds met logopedische behandeling moet starten, zal afhangen van de omvang van de taalachterstand en van het feit of de taalachterstand op zichzelf staat of samengaat met andere factoren (b.v. gehoorverlies, cognitieve achterstand, onfavorabele omstandigheden). Het zou wellicht de moeite lonen om in de toekomst de effectiviteit van systematische logopedische hulp na te gaan bij jonge kinderen met zwakke resultaten voor taalbegrip.

Bij kinderen die aan het begin van de differentiatiefase een relatief zwakke score behalen voor de RTOS, TP-schaal zal veel belang moeten worden gehecht aan de score op de RTOS, TB-schaal. Is die goed, dan mag men met vrij grote zekerheid een duidelijke verbetering verwachten voor taalproductie. Toch worden ook die kinderen best van dichtbij gevolgd. Adviezen aan de ouders zijn ook hier niet overbodig.

Hoewel kinderen met zwakke resultaten op jonge leeftijd nauwkeurig moeten worden gevolgd, wil dit niet zeggen dat zij geen kans maken om bij te benen. Zeker tussen 2;6- en 4;6-jarige leeftijd doen er zich nog sterke wijzigingen voor.

Tot slot wijzen de resultaten van ons onderzoek uit, dat de oordelen van de kleuterleidsters - zeker wat taalbegrip betreft - niet zo slecht zijn. In die zin kunnen kleuterleidsters in elk geval worden ingeschakeld bij het signaleren en opvolgen van jonge zwakke kinderen uit hun klas.

Eindnoten

- (1) Voor een literatuurstudie in verband met individuele variatie binnen het normale taalontwikkelingsproces verwijzen we naar Vandeputte¹³⁷.
- (2) Gerritsen⁴⁸ en Klackenberg⁶⁴ volgden, net als de populatiestudies, enkel de taalzwakke kinderen op.
- (3) We vermijden hier bewust de term 'secundaire taalstoornis' omdat het niet steeds even duidelijk is of de taalstoornis oorzaak dan wel gevolg is van de bijkomende stoornissen.
- (4) Zo'n vaststellingen gebeuren vaker. Uit een Gronings onderzoek⁴⁹ bleek dat in 40 à 50 % van de diagnoses van opzichzelfstaande spraak- en taalstoornissen de oorzaak toch te vinden was in aantoonbare medische problemen. Ook de Jong⁶² haalt studies aan waaruit blijkt dat opzichzelfstaande taalproblemen vaak buiten de taal hun oorsprong vinden.
- (5) In dat geval had er geen enkele taalevaluatie plaats.
- (6) Sparrow e.a., 1984 ; die schaal is genormeerd op basis van 3000 individuen tussen 0 maanden en 18 jaar.
- (7) Verschillend van de combinaties die gevormd werden bij een taaltestbatterij.
- (8) In de overzichtstabel aangeduid als controlegroep.
- (9) Gerritsen⁴⁸ (P-studie) volgde enkel de 10 % zwakste kinderen van haar proefgroep op.
- (10) Bij Haynes⁵⁵, Schery¹¹³ en Sheridan¹¹⁶ werd de schriftelijke taal reeds bij de initiële beoordeling geëvalueerd.
- (11) Op het onderzoek van Dubois e.a.³⁸ en op een aantal P-onderzoeken waarin enkel taalvertraagde kinderen opgevolgd worden, na.
- (12) Het enige P-onderzoek dat aan de ene kant alle proefpersonen opvolgt en aan de andere kant als OV-studie bestempeld kan worden.
- (13) Opzichzelfstaande expressieve taalstoornissen en opzichzelfstaande taalstoornissen al dan niet in combinatie met problemen op andere vlakken.
- (14) Niet gepubliceerde studie, vermeld door Maxwell & Wallach⁸⁰.
- (15) Kinderen die bij de aanvankelijke beoordeling jonger dan 6;6 jaar waren.
- (16) De enige proefpersoon die aanvankelijk een receptieve taalstoornis had, vertoonde een normaal taalniveau bij follow-up.